

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Review of Walraet A. : Inkatha en het Zulu nationalisme

Kessel, W.M.J.van

Citation

Kessel, W. M. Jvan. (2000). Review of Walraet A. : Inkatha en het Zulu nationalisme. *Internationale Spectator : Tijdschrift Voor Internationale Politiekinternationale Spectator*, 54(2), 100-101. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4718>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4718>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het etnisch nationalisme van Inkatha

INEKE VAN KESSEL

VOLGENS EEN VAN DE WIJSHEDEN VAN de Zuid-Afrikaanse borreltafel wordt het A-Z van de Zuidafrikaanse politiek bepaald door Afrikaners en Zulu's. De gemeenschappelijke noemer van deze bevolkingsgroepen is een exclusief etnisch nationalisme, dat sterk is geïnspireerd door een gemythologiseerd verleden. Aan de vooravond van de verkiezingen van 1994 leek deze beproefde wijsheid opnieuw opgang te maken. De rechtervleugel van de Afrikaners en de partij van het Zulu-nationalisme, Inkatha, dreigden tot op het laatste moment de eerste vrije verkiezingen te dwarsbomen. Maar de bui trok over. De stembusuitslag was een klinkende overwinning voor een ander concept van nationalisme: het inclusieve, Zuidafrikaanse nationalisme van het African National Congress (ANC). Het vreedzaam verloop van de verkiezingen was mogelijk dank zij een reeks van compromissen, waarin de provincie KwaZulu-Natal een gedeeltelijke uitzonderingspositie bedong, terwijl de rechterflank van de Afrikaners werd gepacificeerd met een raad waarin ze mochten delibereren over hun ideaal van een Afrikaner Volksstaat.

In haar proefschrift *Inkatha en het Zulu nationalisme* buigt Anne Walraet zich over de vraag waarom zich juist in KwaZulu-Natal een etnisch nationalisme heeft ontwikkeld, terwijl elders in Zuid-Afrika een territoriaal nationalisme het pleit won.

In het eerste deel van het boek geeft de auteur een handzaam overzicht van de theorievorming over etniciteit en nationalisme. Achtereenvolgens passeren primordialisme, instrumentalisme en constructivisme de revue. Zijn etnische groepen natuurlijke, quasi-biologische entiteiten, die noodwendig verwickeld zijn in etnische conflicten? Zijn etnische ideologieën het instrument van etnische elites op zoek naar middelen om een eigen achterban en machtsbasis te mobiliseren in de competitie om schaarse middelen? Of is etniciteit helemaal geen natuurlijk gegeven, maar een sociaal-culturele constructie, die al naar gelang de omstandigheden gecreeerd en gemanipuleerd kan worden? Zijn staten voortgekomen uit naties? Of zijn de naties gevormd binnen het verband van de eerder gevestigde staat?

Walraet neemt afstand van de plurale-maatschappijmodellen met hun primordialistische vooronderstellingen over diepgewortelde etnische loyaliteiten. Deze opvatting leverde de ideologische rechtvaardiging voor de opdeling van zwart Zuid-Afrika in etnische thuislanden. In haar visie op etniciteit en etnische mobilisering is de aandacht niet alleen gericht op de veronderstelde homogene cultuur van een bevolkingsgroep, maar ook op de sociaal

Anne Walraet: *Inkatha en het Zulu nationalisme*.
 Gent: Academia Press, 1999. 420 blz.; 965 Bfr.
 ISBN: 90-382-0182-6

economische gelaagdheid binnen die groep en de differentiele incorporatie van verschillende bevolkingsgroepen in de wereldeconomie. Zo komt ze tot haar drie richtinggevende vragen in de *case study* van Inkatha: wie is het volk, wier belangen zijn in het geding en om welke traditie gaat het?

Haar historische schets van de eerste (opgericht in 1922) en de tweede (opgericht in 1975) Inkathabeweging beklemtoont terecht de specifieke historische ontwikkeling van Natal. Binnen de grenzen van het huidige Zuid-Afrika kunnen alleen de Zulu's bogen op een verleden met een groot Zulu-rijk onder centraal gezag, dat eenmaal zelfs het Britse leger een verpletterende nederlaag wist toe te brengen. Het koloniale bestuursmodel dat na de uiteindelijke Britse overwinning in Natal werd ingevoerd, week belangrijk af van het stelsel in de aangrenzende Kaapkolonie. In de Kaapkolonie werd de macht van de *chiefs* ingeperkt ten gunste van gekozen raden, die – onder blanke supervisie – het lokaal en regionaal bestuur uitoefenden. In Natal werd het koloniaal bestuur daarentegen uitgeoefend via de niet-gekozen *chiefs*. Uiteinde

lijk zou het pseudo-traditionele bestuursstelsel van Natal model staan voor het bantustan-beleid van Hendrik Verwoerd, nadat het assimilatiemodel van de meer liberale Kaapkolonie in de voorafgaande decennia al fors was uitgehold. Deze historische ontwikkeling had verstrekkende gevolgen. In Natal groeide een traditionalistisch, etnisch nationalisme, terwijl de Oost-Kaap de bakermat werd van een breder concept van de Zuidafrikaanse natie, dat ten grondslag ligt aan de dominante ideologie binnen het ANC.

In de niet-legitieme structuur van de bantustans boorde eerste minister Mangosuthu Buthelezi de traditie aan als bron van legitimiteit. Daarmee gaf hij blijk van een vooruitziende blik, want zo verzekerde hij zijn politiek overleven in een post-apartheidstijdperk zonder bantustans. De schijn van de eenheid van de Zulu-natie werd in de jaren '80 verbroken door de opkomst van het United Democratic Front en de vakcentrale COSATU, met het ANC sympathiserende organisaties die ook onder de Zulu's aanhang werven en kregen. Buthelezi's eerste reactie was deze bewegingen af te schilderen als niet-Zulu. In zijn opvatting waren alle leden van de Zulu-natie automatisch lid van Inkatha. Terecht onderstreept Walraet dat de strijd tussen Inkatha en ANC in Natal niet moet worden gekarakteriseerd als etnisch geweld, maar als politiek geweld. De zwarte bevolking van Natal is etnisch vrijwel homogeen: het is een strijd om de macht tussen Zulu's met uiteenlopende politieke loyaliteiten. Deze constatering is niet nieuw, maar herhaling kan geen kwaad, gezien het wijdverbreid geloof in een etnische variant van de predestinatieleer, die ervan uitgaat dat politieke keuzen etnisch voorbeschikt zijn. Zo verklaarde de Nederlandse ex-minister Job de Ruijter, in 1994 hoofd van de EU-waarnemersmissie in Zuid-Afrika, de onverwacht gunstige stembusuitslag voor Inkatha niet als de uit-

komst van een *deal* tussen politieke elites, maar als het natuurlijk gevolg van de numerieke sterkte van de Zulu's.

De verkiezingsuitslag van 1994 onderstreepte intussen dat de Zulu-natie politiek niet homogeen is. In Kwazulu-Natal haalde Inkatha 55% van de Zulu-stemmen, maar het ANC wist hier 40% van de Zulu-stemmen in de wacht te slepen. Bij de verkiezingen van 1999 was het aandeel van de Zulu's in de Zuid-Afrikaanse bevolking niet geslonken, maar het stemmenpercentage voor Inkatha was beduidend lager.

In de jaren '80 vervulde Natal opnieuw een voorbeeldfunctie toen het blanke provinciebestuur, blanke ondernemers en Inkatha gezamenlijk een blauwdruk ontwierpen voor politieke machtsdeling in een niet-raciaal, kapitalistisch bestel. Inkatha was niet alleen de hoeder van het traditionalisme, maar ook een zakenpartner in moderne economische ontwikkeling. De motor achter Inkatha was niet de Zulu-koning, die eerder de speelbal was van uiteenlopende belangengroepen, maar als aandrijfkraft fungeerden de *chiefs* en de middenklasse, die allebei economisch afhankelijk waren van het patronageweb van de bantustans. Walraet kenschetst Inkatha als een poging van een autocratische machtselite om een moderniserende samenleving onder controle te houden.

Er zijn enkele opvallende omissies en een enkele misser. De literatuurstudie situeert Zuid-Afrika in de context van de internationale discussie over staat, natie en etniciteit, maar gaat vrijwel geheel voorbij aan de plaats van Zuid-Afrika in de koloniale geschiedenis van Afrika. De auteur maakt zelfs geen melding van het toonaangevend boek van de – nu in Zuid-Afrika werkzame – Oegandese politicoloog Mahmood Mamdani, die bestrijdt dat apartheid een uniek Zuidafrikaans verschijnsel was.¹ Ook elders in Afrika was het koloniale bestuursmodel van *indirect rule* via

de *chiefs* gebaseerd op een van buitenaf opgelegd etnisch pluralisme.

In de competitie met Inkatha liet trouwens ook het ANC niet na de traditie aan te boren als legitimatiebron. De traditie was te belangrijk om alleen aan Inkatha over te laten. Dus werd eind jaren '80 met succes geprobeerd de *chiefs* te organiseren in een ANC-gezinde bond, het Congress of Traditional Leaders of South Africa (CONTRALESA), dat al spoedig ook een aantal Zulu-*chiefs* tot zijn leden kon rekenen. In de stembusstrijd binnen KwaZulu-Natal beriep het ANC zich op vooraanstaande Zulu-leiders in zijn gelederen – zoals Nobelprijswinnaar Chief Albert Luthuli – en luisterde verkiezingsbijekomsten op met traditionele of neo-traditionele rituelen. In de strijd om de Zulu-stemmen onderscheidden Inkatha en ANC zich niet door een traditionalistisch discours tegenover een universalistisch moderniseringsprogramma, maar wierpen ze zich beide op als hoeders van de Zulu-traditie.

De bewering (blz. 349) dat het rapport van de waarnemers van de Europese Unie bij de verkiezingen van 1994 nooit is gepubliceerd, is onjuist.²

De theoretische discussies en de historische ontwikkeling van Inkatha worden vaardig samengevat en geanalyseerd, maar het boek voegt weinig toe aan bestaande publikaties over Inkatha. Walraet heeft geen eigen onderzoek gedaan in KwaZulu-Natal en evenmin een eigen bronnenstudie verricht.

Noten

- 1 M. Mamdani, *Citizen and Subject: contemporary Africa and the legacy of late colonialism*, Princeton, 1996
- 2 *Observing South Africa's 1994 national and provincial elections: final report to the European Commission from the European Union Election Unit*, Johannesburg, 27 mei 1994

Mw. DR. I. VAN KESSEL is werkzaam bij het Afrika-Studiecentrum te Leiden.